

A német civil hatalom sajátos megjelenési formája: a pártalapítvány

*The Specific Presence of the German Civilian Power:
the Political Foundation*

Bischof Péter

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.1.05

Összefoglaló: Németország jellegzetes külpolitikai kultúráját testesíti meg a civil hatalmi szerep. A szerepelméletre támaszkodó civil hatalom szerepkonceptió (Kirste és Maull, 1996) alapvetően az államok nemzetközi magatartásának a vizsgálatára koncentrál. Ezzel szemben maga a szerepelmélet nem zárja ki annak a lehetőségét sem, hogy a vizsgálata tárgyai az államnál kisebb szereplők legyenek. A német pártalapítványok nemzetközi tevékenységének a civil hatalmi szerep aspektusából történő vizsgálatához egy, a szervezetekre alkalmazható szempontrendszer felállítására van szükség.

Kulcsszavak: civil hatalmi szerep, Németország, pártalapítványok, nemzetközi politika, külügyi kultúr- és oktatáspolitikai

Abstract: *The role of civilian power embodies Germany's distinctive foreign policy culture. The concept of civilian power theory, which relies on role theory, focuses essentially on examining the international behaviour of states. On the other hand, role theory does not preclude the possibility of its investigation being applied to actors smaller than the state. In the case of examining the international activities of German party political foundations from the aspect of the civilian power role, it is necessary to establish a set of criteria applicable to other organisations.*

Keywords: *civilian power role, Germany, international politics, party political foundations, foreign cultural and educational policy*

Bevezetés

A német szövetségi kormány 2012-ben megjelent „Globalizációt alakítani – partnerségeket kiépíteni – felelősséget megosztani. A szövetségi kormány koncepciója” elnevezésű külügyi kultúr- és oktatáspolitikai koncepció „a civil hatalom szerep 21. századi programjaként is értelmezhető” (Bischof, 2020a, 55. o.). A dokumentumban a pártalapítványok a külügyi kultúr- és oktatáspolitikai (Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik, AKBP) nem állami közvetítőszerveinek¹ a szerepében jelennek meg. A nemzetközi tevékenységük egyrészt a public diplomacy jellegzetes megnyilvánulásának tekinthető, másrészt a pártalapítványok „döntően járulnak hozzá Németország civil hatalomként történő nemzetközi elismeréséhez is” (Pogorelskaja, 2009, 183. o.). A jelen tanulmány célja éppen az, hogy a német civil hatalmi szerep gyakorlati megvalósítását a pártalapítványok nemzetközi tevékenységén keresztül mutassa be.

Pártalapítvány, pártközeli alapítvány, politikai alapítvány²

A német parlament alsóházában (*Bundestag*) jelen lévő pártok mindegyike rendelkezik saját, szövetségi szinten működő pártalapítvánnyal. Az Alternatíva Németországért (*Alternative für Deutschland*, AfD) alapítványa a Desiderius-Erasmus-Stiftung; Németország Szociáldemokrata Pártjaé (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, SPD) a Friedrich-Ebert-Stiftung; a német Szabaddemokrata Párté (*Freie Demokratische Partei*, FDP) a Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit; a Bajor Keresztényszociális Unióé (*Bayerische Christlich-Soziale Union*, CSU) a Hanns-Seidel-Stiftung; a Szövetség '90/Zöldeké

- 1 A német külügyi kultúr- és oktatáspolitikában működnek állami közvetítőszervezetek is (Alexander von Humboldt Alapítvány, Deutsche Welle, Goethe Intézet, Külföldi Kapcsolatok Intézete, Német Akadémiai Csereszolgálat), amelyek alapításában részt vett az állam, és szerepet vállal a vezető testületeiben is, de nincs szavazati többsége.
- 2 A szerző doktori értekezésében található vonatkozó fejezet (Bischof, 2020b, 90–93. o.) átdolgozott változata.

(*Bündnis 90/Die Grünen*) a Heinrich-Böll-Stiftung; a Kereszténydemokrata Unióé (*Christlich Demokratische Union Deutschlands*, CDU) a Konrad-Adenauer-Stiftung; a Baloldali Párté (*Die Linke*) pedig a Rosa-Luxemburg-Stiftung. E szervezetek az alapítványi (*Stiftung*) megnevezésük ellenére hivatalosan „bejegyzett egyesületeként” (*eingetragene Verein*, e.V.) működnek. Az egyetlen kivételt a Friedrich Naumann Alapítvány jelenti, amelyet valóban alapítványként jegyeztek be. Elnevezésükbe általában a hozzájuk közel álló párt egykori neves politikusának,³ vagy olyan gondolkodónak a személynevét⁴ vették fel, akinek az értékrendjéhez közel érzik magukat.

Pártalapítványok, pártközeli alapítványok vagy politikai alapítványok ezek? A nemzetközi szakirodalomban mindhárom megnevezés megjelenik, sőt akár egymás szinonimáiként is értelmezik őket (pl. Pogorelskaja, 2009). Az egyes elnevezések mögött mégis felismerhetőek a szavak jelentésében rejlő releváns tartalmi lehatárolódások.

A „pártalapítvány” (*Parteistiftung*) szó egyértelműen az adott szervezetnek valamely párthoz való szoros ideológiai és személyi kötődését fejezi ki. Vezetőtestületükben rendszerint az alapító párt korábbi vagy jelenlegi meghatározó politikusai találhatók meg.⁵ Sőt, egy pártelnök komoly befolyással is rendelkezhet az adott alapítvány működésére.⁶ E körülmények az alapítványoknak az anyapártjaiktól való szoros függését bizonyítják. Így a pártalapítvány megnevezés mindenképpen

---

3 Friedrich Ebert (1871–1925): szociáldemokrata politikus, a Weimari Köztársaság kancellárja. Hanns Seidel (1901–1961): keresztényszociális bajor miniszterelnök. Konrad Adenauer (1876–1967): kereszténydemokrata politikus, az NSZK első kancellárja. Friedrich Naumann (1860–1919): protestáns lelkész, szociálliberális politikus.

4 Desiderius (Rotterdami) Erasmus (1466–1536): filozófus, humanista tudós. Heinrich Böll (1917–1985): Nobel-díjas (1972) német író. Rosa Luxemburg (1871–1919): marxista gondolkodó, szocialista filozófus, kommunista forradalmár.

5 A Konrad Adenauer Alapítvány elnöke a Bundestag korábbi elnöke, Norbert Lambert, Angela Merkel kancellár pedig az alapítvány elnökségi tagja. A Friedrich Naumann Alapítvány kuratóriumának tagja Christian Lindner FDP-elnök. Markus Söder, a CSU elnöke és bajor miniszterelnök a Hanns Seidel Alapítvány vezetőségi tagja.

6 A német online sajtó például arról adott hírt, hogy Markus Söder a Hanns-Seidel-Stiftung személyi átalakítását tervezi, ami később be is következett. A témáról lásd részletesen: *t-online.de*, 2019.

egyfajta szűkítő értelmezést, a párt iránt egyértelműen elkötelezett és attól erősen függő viszonyrendszert feltételez. (A továbbiakban a tanulmányban ez az elnevezés jelenik meg.)

A „pártközeli alapítvány” (*parteinahe Stiftung*) kifejezés szintén az adott párthoz való tartozás „minőségét” hangsúlyozza. A „pártalapítványnál” azonban függetlenebb, önállóbb, nagyobb mozgástérrel rendelkező szervezetet sugall, amely esetén elsősorban a párt és az alapítvány közötti informális befolyásra lehet gondolni. Az utóbbi tevékenységét továbbra is áthatja az anyapárt által vallott ideológia és értékrendszer, amely egyben tájékozódási pontként is szolgál a külföldi partnerei számára.

A „politikai alapítvány” (*politische Stiftung*) az előző két megnevezéstől eltérően már sokkal inkább a politikai, illetve a politikai szférában betöltött szerepre utal. Ebben szintén nélkülözhetetlen szerepet játszik az ideológiai és értékbeli elkötelezettség. E megközelítésben az alapítvány tevékenységét elsősorban annak politikai jellege szerint kell értelmezni, és csak másodlagosan az adott anyapárthoz történő kapcsolata alapján.

A pártalapítványok a német pártrendszer részét alkotják, és a feladataik alakulásában jelentős szerepet játszott az NSZK ötvenes és hatvanas évekbeli jogszabályi környezete. Egy 1959-ben elfogadott törvény teremtette meg a pártok állami finanszírozásának a lehetőségét, amelynek alkotmányos voltát a Szövetségi Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht*) is megvizsgálta. „A politikai alapítványok »pártintézetből« való felemelkedését azzá, amiké mára váltak, a Szövetségi Alkotmánybíróság 1966-os ítélete indítja meg” (Pogorelskaja, 2009, 18. o.). A neves karlsruhei szervezet 1966-os ítélete szerint: „állami forrásokat politikai képzési munka céljából tilos a pártoknak nyújtani” (*Bundesverfassungsgericht*, 1966). Ezt követően indult meg a pártalapítványok nagyobb állami forrásokkal történő ellátása, és jelent meg egyfajta lassú distancia anyapártjaiktól.⁷

---

7 A szövetségi finanszírozással rendelkező pártalapítványok a 2019-es évre összesen mintegy 641,6 millió euró szövetségi (minisztériumi) szintű bevételt terveztek.

A pártok és a pártalapítványok egymáshoz fűződő viszonyának alakulásában egyszerre több, szorosan összefüggő lényeges körülmény is megfigyelhető. Egyrészt a már említett alkotmánybírósági ítélet kimondta a pártok politikai képzéseihez történő állami hozzájárulás alkotmányellenességét. Ezért attól kezdve azok csak az alapítványikon keresztül végezhetnek államilag támogatott politikai jellegű oktatást.⁸ Másrészt a pártalapítványok pénzügyi finanszírozása alapvetően a német költségvetésből történik, és azt a Bundestag fogadja el.⁹ Tehát politikai konszenzus van a pártalapítványok működésének és állami támogatásának a fontosságáról. Belföldi munkájukhoz a Szövetségi Belügyminisztérium (*Bundesministerium für Inneres*, BMI), a tehetséggondozáshoz a Szövetségi Képzési és Kutatási Minisztérium (*Bundesministerium für Bildung und Forschung*, BMBF), az Európai Unión kívüli külföldi tevékenységükhöz a Szövetségi Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztérium (*Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung*, BMZ), az EU-n belüli, illetve az EU-ba belépni kívánó országok esetében pedig a Külügyminisztérium (*Auswärtiges Amt*, AA) forrásain keresztül nyernek pénzügyi támogatásokat.

Viszont e költségvetési támogatások mértéke az alapítványhoz „közel álló” párt választási eredményétől függ.¹⁰ Tehát ebben az értelemben az adott pártot és alapítványát nemcsak a célszerűség, hanem azon felül a kölcsönös előnyök eszmei érdekszövetsége is összetartja” (Heisterkamp, 2014, 486. o.). Ennek okán az adott pártalapítvány nagymértékben érdekelt anyapártja választási sikerében. A harmadik fontos körülmény, hogy „elengedhetetlen egy parlamenti párt részéről

---

8 A pártalapítványok 1945 után a politikai képzés és a demokratikus átalakítás programjában vettek részt. A Friedrich Ebert Alapítvány például az 1947-es újjáalakításakor a „Friedrich Ebert Alapítvány a Demokratikus Népinevelés Támogatására” elnevezést kapta.

9 Az AfD pártalapítványa eddig még nem jutott állami költségvetésből származó támogatáshoz, mert annak a minimális feltétele, hogy a párt legalább egymás után kétszer bekerüljön a Bundestagba. A témában lásd részletesen: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2020.

10 A költségvetési támogatások jelenleg érvényes felosztási aránya a következő: FES: 30,29%; KAS: 29,57%; FNS: 10,21%; HBS: 10,51%; HSS: 9,71%; RLS: 9,71%.

az adott alapítvány »elismert alapítványi« státuszának a megléte. Ellenkező esetben megszűnik az alapítvány állami támogatása” (Pascher, 2002, 79–80. o.). Ez pedig egyenlő lenne az anyagi ellehetetlenüléssel, mivel a pártalapítványok finansziális támogatása mintegy 90 százalékos arányban a német költségvetésből történik.¹¹

A pártok jól láthatóan erős közvetett és közvetlen befolyással rendelkeznek az alapítványaikra, miközben megjelenik az utóbbiak növekvő autonómiaigénye is.

„Annak alapján, ahogy a jogi-politikai és jogtudományi viták a jövőben fejlődhetnek, az alapítványoknak [valószínűleg] nagyon keskeny mezsgyén kell majd egyensúlyozniuk a szükséges »pártközelség« megtartásához. A párttól megfelelő távolságot kell tartaniuk, hogy a tőle »jogilag különálló és valóban független szervezatként« közpénzből finanszírozhatók legyenek; ugyanakkor elég közel is kell, hogy álljanak hozzájuk, hogy az intézményi támogatást, amely más társadalmi megbízással bíró NGO-nak nem jár, teljes egészében megkapják” (Pogorelskaja, 2009, 22. o.).

Ezek a példák a pártok és az alapítványaik kapcsolatának meglehetősen komplex képét mutatják. De kijelenthető, hogy sokkal több szál köti őket össze, mint amennyi (jogilag elvártan) elválaszthatná. A sokszor rugalmasan értelmezett távolságuk megmutatkozik a pártalapítványok tevékenysége során is.

A német pártalapítványok általános tevékenysége¹²

Először a hetvenes években jelentek meg a pártalapítványok tevékenységével foglalkozó tanulmányok, monográfiák. Alan Watson *Die politischen Stiftungen in Westdeutschland* című munkája (Watson, 1976) mellett Henning von Vieregge *Parteistiftungen* című átfogó

11 További támogatásokat kapnak a tartományoktól, önkormányzatoktól, magánszemélyektől, valamint nemzetközi tevékenységük során projektfinanszírozásban is részesülnek különböző nemzetközi szervezetek (például az ENSZ vagy az EU) részéről.

12 A szerző doktori értekezésében található vonatkozó fejezet (Bischof, 2020b, 93–95. o.) átdolgozott változata.

munkája (Vieregge, 1977) érdemel említést. Az utóbbi által megvizsgált pártalapítványok (kereszténydemokrata–keresztényszociális: Hanns Seidel Alapítvány, a CDU-közeli, kieli székhelyű Hermann Ehlers Alapítvány, Konrad Adenauer Alapítvány; szociáldemokrata: Friedrich Ebert Alapítvány; liberális: Friedrich Naumann Alapítvány, az FDP-hez közel álló, bonni Wolfgang Döring Alapítvány) alapszabályaiban minden esetben szerepelt a következő cél megjelölése: „Az egyesület céljait nem a gazdasági üzletvitel irányítja” (von Vieregge, 1977, 29. o.). Mára ez a kikötés már csak a Friedrich Ebert Alapítványában található meg, másik négyében az csupán nem kizáró formában jelenik meg: a Friedrich Naumann Alapítvány, a Desiderius Erasmus Alapítvány, a Heinrich Böll Alapítvány és Rosa Luxemburg Alapítvány „elsősorban nem saját gazdasági célokat követ”. A Hanns Seidel Alapítvány és a Konrad Adenauer Alapítvány alapszabályából teljesen eltűnt, tehát valamilyen okból ez a cél már veszített a jelentőségéből. Az alapszabályaikban rejlő hasonlóságok legfőbb okának a pártokról szóló 1967-es törvényi szabályozás azon előírásai tekinthetők, amelyek meghatározzák az általános feladataikat és a működési területeiket. Az utóbbi például a pártok részére előírja, hogy „szerepet kell vállalniuk a társadalom általános politikai képzésének élénkítésében és elmélyítésében, támogatniuk kell a polgároknak a politikai életben történő aktív részvételét, részt kell venniük a közösségi felelősség vállalására képes polgárok képzésében, valamint gondoskodniuk kell a polgárok és az állami szervek közötti állandó élő kapcsolatáról” (von Vieregge, 1977, 16. o.).

A pártalapítványok mai alapszabályairól általánosan elmondható, hogy minden esetben céljuknak és feladatuknak tekintik a politikai képzést, a nemzetközi politikai párbeszéd és együttműködés elősegítését, a tudományos munka és a politikai tanácsadás végzését, valamint a kiemelkedő tehetségek támogatását. Megjelenik bennük egy-egy politikai ideológia népszerűsítésének és az adott értékekhez köthető politikai (anya)párt történetét bemutató dokumentumok gondozása (archiválása) és a nyilvánosság számára a hozzáférhetőség biztosítása is.

A politikai tanácsadás és a kutatási tevékenység okán kialakult a pártalapítványok *think tank* szerepe (Heisterkamp, 2014), és a pártokhoz közel álló agytrösztként¹³ jelennek meg.¹⁴ Ulrich Heisterkamp a pártalapítványok e szerepének négy jellegzetességét nevezte meg:

- hibrid karakterüknek köszönhetően az állam, a civil társadalom és a piaci szféra működési háromszögében működnek;
- multifunkcionalitásukat – a hagyományos értelemben vett agytrösztöktől eltérően – a nemzeti és a nemzetközi síkon történő megjelenésüknek, illetve a nemzetközi politikai együttműködésüknek, a tehetségek támogatásának és a politikai képzésben vállalt szerepüknek köszönhetik;
- a politikai ideológia jelenti azt a tényezőt, amely meghatározza a hozzájuk közel álló párt képviselőtét;
- az ideológiai meghatározottságból adódóan létrejön egyfajta pluralisztikus munkamegosztás, amely alapvetően a pártalapítványok egymással szembeni versenyéből fakad (Heisterkamp, 2014, 466–468. o.).

A pártalapítványok *think tank*-ként folytatott tevékenysége megfigyelhető rendszer- (*polity*), folyamat- (*politics*) és közpolitikai (*policy*) szinten is. Rendszerszinten a hálózatok kialakításában (például a külföldi irodák vagy a nemzetközi politikai párbeszédprogramok létrehozásában), a jövőbeli politikai elit kiválasztásában, illetve a politikai képzésben játszanak szerepet. Folyamatszinten szóbeli és írásbeli kommunikációs tanácsadást, valamint publikációs tevékenységet (például *policy brief* készítést) végeznek. Különböző tematikájú és szereplőjű rendezvényeket (kerekasztal, vitafórum, konferencia, kongresszus) szerveznek, valamint a napirend meghatározásában (*agenda setting*) és a napirend alakításában (*agenda building*), illetve a nemzetközi

13 A Friedrich Ebert Alapítvány *International Politikanalyse*, a Friedrich Naumann Alapítvány *Liberalen Instituts*, a Hanns Seidel Alapítvány *Akademie für Politik und Zeitgeschichte*, valamint a Konrad Adenauer Alapítvány *Hauptabteilung Analyse und Beratung* részlege tekinthető többek között belső kutatóintézeteknek.

14 Paul Hockenos a Friedrich Ebert Alapítványt az SPD-hez közel álló *think tank* szervezetnek nevezte (Hockenos, 2016).

politikai együttműködések megteremtésében vesznek részt. A közpolitika szintjén közreműködnek a súlyponti témák és a stratégiai célok meghatározásában, a különböző témákat az ideológiai elhelyezkedésük értékészletének megfelelően közelítik meg, valamint párt- és választási elemzéseket készítenek (Heisterkamp, 2014, 473–485. o.).

A pártalapítványok a nemzetközi politika egyszerre több területén is megjelennek. A német Szövetségi Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztérium (BMZ) például a következő négy szintet jelölte meg a tevékenységi területükként:

- *individuális szint:* a polgároknak a demokratikus értékekkel és a polgári jogokkal kapcsolatos politikai képzése;
- *társadalmi szint:* a reformok kezdeményezésében és végrehajtásában szerepet játszó civil társadalmi szervezetek támogatása;
- *állami szint:* kormányzatok és parlamentek támogatása a törvénytervezetek, illetve a hatásos közigazgatás kialakításában, valamint különböző képviseleti szerveknek nyújtott tanácsadás a kormányzatokkal szembeni ellenőrzési funkciójuk erősítéséhez;
- *nemzetközi szint:* a nemzetközi és a globális párbeszédben, illetve fejlesztéspolitikai ügyekben történő részvétel (*Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung*, 2014).

A pártalapítványok nemzetközi megjelenésének módja több formát is ölthet, attól függően, hogy hol, miként tudják biztosítani a céljaik hatékony elérését.

A német pártalapítványok nemzetközi tevékenysége: funkció, eszköz, szerep¹⁵

A pártalapítványok nemzetközi tevékenységének vizsgálata szoros összefüggést mutat azzal a körülménnyel, hogy a külügyi kultúr- és oktatáspolitikai szereplőjeként, eszközöként és a saját maguk által kialakított különböző funkciókon keresztül is megjelennek.

Tevékenységük megértésében és értékelésében sarkalatos szempontnak tekinthető az a jellegzetesség, hogy a 20. század végétől – nem utolsósorban a nemzetközi politikai viszonyok átalakulásából adódóan is – „a társadalmi és az állami világ határátlépőiként” (Bartsch, 1998) tevékenykednek. A civil társadalom részeként és egyben a *public diplomacy* szereplőiként államinak tekinthető feladatokat (például külkapcsolatok kiépítését és ápolását) is végeznek. Ekkor olyan „hibrid szervezetként” (Pascher, 2002) jelennek meg, amelyet „egyszerre jellemeznek az NSZK külpolitikai intézményi struktúrájához való tartozás, a pártideológiai elkötelezettség feltételéből adódó közpénzből történő finanszírozás, valamint a civil társadalmi, nemzetközi tevékenységet végző NGO-k ismertetőjegyei is” (Pascher, 2002, 7. o.). Egy lényeges körülmény azonban mindenképpen megkülönbözteti őket a nem kormányzati szervezetektől (*non-governmental organization*, NGO): „a felfelé, a vezetői és hatalmi struktúrák irányába történő törekvésük” (Pogorelskaja, 2009, 47. o.). Egyedi sajátosságaik mutatkoznak meg akkor is, amikor „a német és egyre inkább az európai politika szereplőiként és eszközeiként, valamint a transznacionális politikai és társadalmi-politikai együttműködések katalizátoraiként jelennek meg” (Pogorelskaja, 2009, 132. o.). Munkájuk során átlépik a csupán a német érdekek képviselésének a mezsgyéjét, és az általuk (vagy az anyapártjuk által) európai érdekeknek tekintett ügyek mentén is fellépnek. A transzatlanti (például a német–amerikai) kapcsolatokban úgynevezett „közvetítő hatalomként” vagy a „hatalom ügynökeiként” (Korte, 2003, idézi Renvert, 2014, 40. o.) jelennek

---

¹⁵ A szerző doktori értekezésében található vonatkozó fejezet (Bischof, 2020b, 95–100. o.) átdolgozott változata.

meg. Jelentős szerepet játszik egyrészt az a képességük, hogy „bizalmi bázist” tudnak kiépíteni a kulcsszereplők felé (Renvert, 2014, 23. o.). Másrészt egy sajátos helyzet: ugyanis „a politikai döntéshozók csak egy olyan bizalmi körnek engedik meg, hogy tanácsot adjon nekik, amelynek tagjai kölcsönösen hajlandók az információk cseréjére” (Renvert, 2014, 40. o.). Tehát a pártalapítványok bizalmi jellegű működése egyben feltétele is az információk kétoldalú áramlásának.

Létezik azonban olyan megközelítés, amely a pártalapítványoknak a külpolitika eszközeként történő megjelenését nem tekinti általános érvényűnek. Sokkal inkább azt állítja, hogy „a politikai alapítványok alkalmanként eszközként kínálják fel magukat az államnak, feltéve, ha azt hasznosnak ítélik” (Pogorelskaja, 2009, 26. o.). E szerint a működési autonómiájuk birtokában döntenek arról a szerepről, amelyet egy-egy külügyi kultúr- és oktatáspolitikai cél elérése érdekében be kívánnak tölteni.

A globalizáció folyamatában a pártalapítványok nemzetközi tevékenységének négy főbb tendenciája különböztethető meg:

- az országos projektek csökkenésével szemben a regionálisak számának növekedése;
- a regionális projektmunkák jelentőségéből adódóan a pártalapítványok kapcsolati hálózatának a szupranacionális és a nemzetközi szervezetekkel (például a MERCOSUR, a NAFTA, a SADC, az ASEAN és a SAARC) történő együttműködésének a megerősödése;
- a globalizáció témájának megjelenése a nemzetközi projektmunkában;
- az előbbiből adódó partnerspektrum megváltozása: a civil társadalmak előtérbe kerülése (Pascher, 2002, 68–70. o.).

Ute Pascher a pártalapítványok nemzetközi tevékenységét szintén többféleképpen értelmezi. Egyrészt megjelenhetnek a „pártszervezetek” szerepében. Ekkor a nemzetközi hálózattal rendelkezők különböző szolgáltatások (például információátadás, értekezletek vagy konferenciák szervezése) révén támogatják az anyapártjuk politikusainak a

külföldi útjait, illetve nyújtanak információkat az adott célországról.¹⁶ Másrészt megjelenhetnek a hivatalos külpolitika „mellék-külpolitikaként” (Nuscheler, 1993; Pascher, 2002; Mohr, 2010) is. Ilyenkor külpolitikai szereplőként vesznek részt a német kétoldalú kapcsolatok alakításában, illetve fejlesztéspolitikai szereplőként a Dél országainak társadalmi és politikai fejlődését is megpróbálják befolyásolni. Mindeközben pedig megvalósíthatnak úgynevezett „kiegészítő” vagy „pótló” funkciókat is. Míg az előbbi esetben a hivatalos külpolitika kiegészítőjeként lépnek fel, addig az utóbbiban a hivatalos külpolitika helyett tevékenykednek. Harmadrészt „a civil társadalmi struktúra, valamint egy *governance* struktúra kialakításában [is aktívak], amikor Németországban és nemzetközi szinten is tanácsokat adnak az eliteknek, és hozzájárulnak a lakosság politikai részvételéhez” (Pascher, 2002, 91–121. o.).

A nemzetközi tevékenységük során egyfajta „politikai radar” (Pogorelskaja, 2009) szerepét is betöltik, amelynek során az anyapártjuk számára adnak politikai tanácsokat a világban folyó fejlemények kapcsán. Továbbá nemcsak kiegészítik a szövetségi kormány fejlesztési politikáját, hanem bizonyos „alakítási funkciót” is ellátnak a politikai fejlesztési segítségük során (Pinto-Duschinsky, 1991, idézi Renvert, 2014, 24. o.). A nemzetközi politikában pártpolitikai színek alapján betöltött „féldiplomáciai funkcióval” (Heisterkamp, 2014) is rendelkeznek. „Ez lehetőséget ad számukra a klasszikus diplomáciai munka kiegészítésére vagy tehermentesítésére, amikor ők azokkal az ellenzéki erőkkel is együttműködnek, amelyekkel a német kormány képviselőiként fellépő diplomatáknak tiltott” (Heisterkamp, 2014, 485. o.). A sajtó részéről az illegális „titkos diplomácia” vagy az „alapítványi külpolitika” végzésének vádjával is illetik őket (Pogorelskaja, 2009, 164. o.).

Alapjában azonban jól láthatóan megjelennek a hivatalos német külpolitika mellett, és előkészíthetik a különböző partnerekkel történő megállapodásokat, ahogy az például a Franciaországgal, Lengyelországgal vagy Izraellel megkötött barátsági szerződések esetében

---

¹⁶ A két legnagyobb pártalapítvány, a Friedrich Ebert Alapítvány és a Konrad Adenauer Alapítvány világszerte egyenként több mint száz képviselettel rendelkezik.

történt (Renvert, 2014, 128. o.). Tevékenységük során minden esetben alapvető szerepet játszik a demokratikus folyamatok és a nevelés támogatása, az erőszakos cselekmények békés megoldásának megtalálása, tehát a hazai és a nemzetközi politikai kultúra alakítása, civilizálása.

„A szerény »pártintézetekből« mára világszerte egyedülálló szervezetek váltak, amelyek nemcsak óriási belpolitikai munkát végeznek, hanem döntően hozzájárulnak Németország civil hatalomként történő nemzetközi elismeréséhez is” (Pogorelskaja, 2009, 183. o.).

A vizsgálat módszere

A jelen kutatás célja, hogy a szervezetekre felállított civil hatalmi szempontrendszer alapján megvizsgálja a pártalapítványok nemzetközi tevékenységének civil hatalmi szerepét. Az elemzés tárgyát képező pártalapítványok kiválasztásának szempontja az volt, hogy az anyapártaik kormányon legyenek. Ezek betűrendben a következők: Friedrich Ebert Alapítvány (FES), Hanns Seidel Alapítvány (HSS), Konrad Adenauer Alapítvány (KAS). Knut Kirste és Hanns W. Maull úgy véli, hogy az általuk felállított civil hatalmi szerepnek mint szempontrendszernek az alkalmazásával lehetőségessé válik „egy állam deklarált külpolitikájának megvizsgálása, például egy-egy meghatározó külpolitikai beszéd vagy dokumentum kvantitatív vagy kvalitatív módszerrel történő tartalomelemzése által” (Kirste és Maull, 1996, 303. o.). Jelen esetben a kutatás fókuszát a pártalapítványok civil hatalmi szerepe jelenti, ezért szükséges a szerzőpáros által az államokra kidolgozott szempontrendszernek a szervezetekre alkalmas átalakítása. A kiválasztott pártalapítványok 2019. évi jelentései biztosítják azokat a forrásanyagokat, amelyek révén a kvalitatív kutatás tartalomelemzési módszerén keresztül feltárhatóak a nemzetközi tevékenységük során követett alapelvek, célok és irányok.

A civil hatalmi szerepkonceptió adaptálása a pártalapítványok nemzetközi tevékenységének vizsgálatában

Kirste és Maull egy-egy állam külpolitikai kultúrájának összehasonlító módszereként nevezte meg a külpolitikai viselkedéseknek az ideáltipikus modelljein keresztül történő vizsgálatát. Ennek során azokhoz a – szociálpszichológia és a szociológia diszciplínáit is átölelő – szerepelméletekhez (Gaupp, 1983) nyúltak vissza, amelyek „az államok viselkedését egyrészt a nemzetközi rendszer részéről elvárt (külső) viselkedési normákkal (Jönsson, 1984), másrészt a saját maguk által kialakított (belső) értékrendszerekkel, világképpel és szerep-képzelésekkel (Holsti, 1970) hozták összefüggésbe” (Kirste és Maull, 1996, 286. o.).

A szerzőpáros a civil hatalomra vonatkozó szerepkonceptiót az államok hosszú távon megjelenő és állandó mintát mutató külpolitikai magatartásának a keresésére és összehasonlítására látták alkalmazhatónak. Így a vizsgálathoz szükséges szempontrendszert alapvetően az államok tevékenységére vonatkozóan fektették le. Ugyanakkor azt is hangsúlyozták, hogy „a szerepeket természetesen személyek alakítják ki. A szerepkonceptió ugyanakkor társadalmi kollektívákra és nagycsoportokra, következésképpen az állami értelemben vett társadalmakra is alkalmazható. Miként a kollektív, úgy az individuális identitásoknak vagy egy csoportnak a másikkal való kapcsolata is lényegileg a közös, illetve a messzemenőig osztott szerepkonceptiókból alakul ki” (Kirste és Maull, 1996, 287. o.). Itt elengedhetetlen rögzíteni azt a tényt, hogy sem a szerepelmélet, sem az ahhoz közel álló és Anthony Giddens nevéhez fűződő strukturálódási elmélet (Giddens, 1984) nem zárja ki az egyének vagy csoportok vizsgálatának a lehetőségét. Kirste és Maull szintén elismerte „a külpolitikai döntési folyamatok összetettségét és a nem kormányzati szereplők jelentőségét” (Kirste és Maull, 1996, 288. o.).

A két szerző civil hatalmi szerepkonceptiójával kapcsolatban két lényeges észrevételt kell tenni. Az első, hogy a civil hatalmi szerep nem csak államok esetében vizsgálható. Így a jelen tanulmány célja

is az állami szint alatt működő, nem kormányzati szervként fellépő német pártalapítványok nemzetközi tevékenységének a civil hatalmi szerep szempontjából történő vizsgálata és elemzése. Ezzel a rendszer (*structure*) és az ügynök (*agency*) megközelítés közül az utóbbi vizsgálatát helyezi fókuszba. Érvelésemet az alábbiak támasztják alá:

- a pártalapítványok már évtizedek óta tevékenykednek külföldön, így felismerhetőek az általuk képviselt normák, értékek és cselekvési minták;
- a nemzetközi tevékenységük alapján egy átfogó kép nyerhető annak főbb súlypontjairól, illetve céljairól;
- nemzetközi hálózataik révén képesek lehetnek a struktúrák befolyásolására, illetve közvetett alakítására;
- a civil szféra részeként a tevékenységük egyben olyan érték- és normaválasztást is jelent, amely során leképezik a német társadalom egy-egy részének az igényét, ezáltal pedig egy-egy szerepelvárásnak is megfelelnek.

A második megállapítás, hogy ha a civil hatalmi szerep érvényesülése csak a demokratikus államok közötti viszonyokban lenne vizsgálható, az önmagában korlátozná a civil hatalom alapvető céljának a széles körű (világszintű) érvényesíthetőségét, vagyis a nemzetközi politika általános értelemben vett civilizálására való (idealista) törekvést. Ezzel szemben a pártalapítványok mint nem kormányzati szervek alkalmasak lehetnek a nemzetközi politikai viszonyok legszélesebb értelemben vett civilizálásában történő közreműködésre és a nemzetközi kapcsolatoknak abba az irányba történő alakításának a támogatására.

A pártalapítványok nemzetközi tevékenységének a civil hatalmi szerep aspektusából történő vizsgálatához alapvetően a Knut Kirste és Hanns W. Maull (1996) által felállított szempontrendszer¹⁷ adaptáltam, és azt alakítottam át a szervezetekre alkalmazhatóvá. Ennek összetevői a következők (Bischof, 2020b, III–II2. o.):

---

17 Kirste és Maull civil hatalmi szerepkoncepciójának szempontrendszere: alakítási szándék; nemzeti célkijelölés; nemzetközi célkijelölés; átszövődő érdekek és univerzális értékek; speciális külpolitikai cselekvési minták; a civil hatalom külpolitikai eszközei (Kirste és Maull, 1996, 301–303. o.)

- *Részvétel a regionális és a globális kapcsolatok alakításában, különös tekintettel a kollektív együttműködésekén keresztül megvalósuló fejlesztési projektekre* (a német szerzőpárosnál: alakítási szándék). Az adott pártalapítvány a nemzetközi kapcsolatok alakításában kezdeményező, lendületet adó, úttörő vagy példaként elől járó szerepet játszik a különböző (fejlesztési) projektek megvalósítása során.
- *Alapvető célkijelölések területe és fókusza* (nemzeti célkijelölés). A célkijelölések során megjelenik a jólét, a társadalmi egyensúly, valamint a stabil demokrácia iránti igény. A német civilizációs standardok (jogállam, stabil demokrácia, szociális biztonság, szociális piacgazdaság) nemzetközi átültetésére törekszik.
- *Megjelenés a nemzetközi intézményekben* (nemzetközi célkijelölés). Az egyetemes politika civilizálásának érdekében részt vesz a különböző multinacionális intézmények (például egyes szakszervezeti szövetségek) és rezsimek (például az ENSZ) munkájában. Azok tevékenységének a kiszélesítésére törekszik, mivel bennük látja az államok közötti konfliktusok megoldásának a kulcsát. Támogatja az intézményi együttműködések elmélyítését (cél: a hatásosság növelése), az ilyen kapcsolatok kiszélesítését (cél: a legitimitáció növelése), valamint a *global governance*¹⁸ struktúráinak a kialakítását. Fellép a nemzetközi jog érvényesüléséért és a nemzetközi normák betartásának érdekében. Elemi prioritásként kezeli a multilaterális együttműködések.
- *Az átszövődő érdekek és az univerzális értékek támogatása* (átszövődő érdekek és univerzális értékek). Nemzetközi tevékenysége során megjelenik az univerzális értékek (például az emberi jogok) megvalósításának a szándéka. Globális szinten támogatja a demokratikus folyamatok, a jogállamiság, a *good governance*, a demokratikus-pluralista és a részvételi, valamint a piacgazdasági, vagyis a gazdaságilag hatékony rendszerek, továbbá a

---

18 *Global governance*: a globalizáció feltételei között létrejövő nemzetközi együttműködés minden olyan mechanizmusának és formájának az együttjátéka, amely szükséges a globális problémák megoldásához. (*Die Bundesregierung* 2012, 62. o.).

fenntartható fejlődés megvalósítását. Alapvetően nem zárja ki a más érdekeibe történő beavatkozást. Legfontosabb célja a béke és a fejlődés elősegítése.

- *Nemzetközi tevékenység közben alkalmazott cselekvési minták* (speciális külpolitikai cselekvési minták). Alapvetően nemzetközi együttműködésre törekszik. Ennek során a tárgyalás, a kompromisszumkeresés, a közvetítés és az egyeztető eljárás módszereit alkalmazza a problémák megoldása érdekében. Tevékenységében fő prioritást élvez a partneri kapcsolatok kialakítása. Olyan partnereket keres, akik támogatják a nemzetközi politika civilizálása során. Más szervezetekkel normatív szempontok szerint alakítja ki a kapcsolatait, és azokban az együttműködésekben olyan értékközösséget lát, amelyek igénylik a szolidaritást. Közreműködik a nemzetközi jog érvényesítését szolgáló szervezetekben.

- *A nemzetközi tevékenység során alkalmazott eszközök* (a civil hatalom külpolitikai eszközei). Elsősorban a politikai eszközöket (párbeszédet, tárgyalásokat, egyeztetéseket, tanácsadást stb.) részesíti előnyben. A fogadó országokkal történő kapcsolata során a „tudásexport” eszközét használja az általa közvetített értékek teljesüléséhez. Tevékenységének hangsúlyos részét jelenti az olyan konfliktusok megoldásában vagy megelőzésében történő közvetítés, amelyek kapcsán a hagyományos diplomácia nem tud hatékonyan megjelenni.

A pártalapítványok 2019. évi nemzetközi tevékenységének civil hatalmi vizsgálata

Részvétel a regionális és globális kapcsolatok alakításában

A pártalapítványok a nemzetközi és a regionális szinten megjelenő alakítási szándékuk során alapvetően együttműködésre és partnerségre törekednek, legyen szó valamely fogadó országról vagy nemzetközi szervezetről.

A FES nemzetközi fejlesztési projektjei regionálisan és kontinenseket átívelően is megvalósultak, és alapvetően három főbb téma köré csoportosultak: globalizáció, nemzetközi szakszervezeti projekt, illetve a társadalomökológiai átalakulás ügye. A megvalósítás során jelentős hangsúlyt kapott a különböző nemzeti és nemzetközi szakszervezeti mozgalmakkal való partneri együttműködés. A globális Délen kialakítandó „intellektuális utánpótlás” érdekében szintén nemzetközi kezdeményezések (az *Internationale Kasseler Sommerakademie* vagy az ENSZ égisze alatt működő *Fall Academy*) révén igyekezett továbbképzési és hálózati lehetőségeket teremteni. A *The Future is Feminist* projekt részeként a stratégiaalkotás és csere területén biztosított megfelelő platformot az érintetteknek. Genderstratégiája keretében tanácsadókat küldött azokba a régiókba, ahol már régebb óta jelen volt, hogy segítséget nyújtsanak a nemi jellegű politikai kérdések megválaszolásához. A *Gewerkschaften im Wandel* projekt kapcsán a szakszervezeti érdekérvényesítés stratégiai kialakításában vállalt együttműködő szerepet (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 47. o.).

A HSS Afrika esetében a gazdaság kérdését helyezte a középpontba, és ennek megfelelően alakított ki különböző projekteket az egyes országokban. Kenyában egy, a *Kenya Business Guide* elnevezésű szervezettel való közös agytröszt létrehozását kezdeményezte, hogy azzal együttműködésben hozzájáruljon a helyi társadalmi jóléthez. Namíbiában az *Economic Association of Namibia* jelentette azt a helyi partnert, amellyel jelenleg is közösen biztosítja a tudás- és gondolatcsere platformját. Kongóban a *Fondation KA* szervezettel működik együtt a kiválasztott helyi startupvállalkozások üzletviteli támogatásában (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 36. o.). Marokkóban egyetemi szinten támogatta a nyilvános kritikai diskurzust a vállalkozó- és befektetőbarát keretfeltételek reformjának kérdéseiről (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 37. o.). Kínában 1989 óta van jelen a *Dorf- und Landesentwicklung Nanzhanglou*, illetve a *Projekt Berufsbildung Pingdu* elnevezésű projektekkal (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 40. o.). A segítségükkel új kezdeményezésként akar lehetőséget adni az esélyegyenlőség és az igazságos elosztás helyi feltételeinek a megteremtéséhez. A Fülöp-

szigeteken 1979 óta van jelen a HSS, és egykor, a diktatúra idején, úttörő szerepet játszott a duális képzés megismertetésében, ma pedig többek között a jogállamiságot és az emberi jogokat figyelembe vevő rendőrség megteremtésének akar lendületet adni (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 42. o.).

A KAS a hazai, az európai és a nemzetközi tevékenységét a társadalmi kohézió megteremtésében határozta meg, és olyan kapcsolóként tekint magára, amely összeköti az embereket és a politikát, illetve a különböző társadalmi csoportokat (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 6. o.). Nemzetközi tevékenysége során alapvetően szoros kooperációra törekszik, mert abban látja a fejlesztési együttműködésekben és a változó folyamatokban való sikeres részvétel lehetőségét. Együttműködései során úttörő szerepet vállalt, amikor „új témákat (kihívásokat) azonosított be” (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 7. o.). Tapasztalatai és megoldási javaslatai vitára bocsátásával jó példával jár elől.

Az alapvető célkitűzéseinek a területe és fókuszja

A FES az önmeghatározása szerint fellép „az egyenlő politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális részvételen alapuló szabad és szolidáris társadalomért”, a „működő és erős demokráciáért”, a „szociális államért” és egy olyan országért, amely „Európában és a világban felelősséget vállal a békéért és a szociális haladásért” (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 6. o.). A politikai tanácsadás területén arra törekszik, hogy „a tudomány és a politikai gyakorlat összekapcsolásában a nyilvános diskurzust egy igazságos és jövőképes gazdasági és társadalmi rend irányába alakítsa, nemzeti, európai és globális szinten egyaránt” (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 6. o.). Nemzetközi együttműködései során „az európai egységesülési folyamatban egy szociális, demokratikus és versenyképes Európa” megteremtését célozta meg (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 6. o.). A különböző országokban megvalósult projektek során a céljai között szerepelt az adott gazdasági rendszernek a szociális piacgazdaságnak megfelelő átalakítása.

A HSS a demokrácia, a béke és a fejlődés szolgálatában határozta meg a küldetését. A német civilizációs standardok – például a szociális piacgazdaság – nemzetközi szintű átültetésére való törekvése felismerhető az afrikai, ázsiai és latin-amerikai résztvevők számára 2019-ben megrendezett első *International Summer School „Soziale Marktwirtschaft”* megszervezésében. (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 38. o.). 2020-ban hasonló tematikájú nyári egyetemet szerveztek Argentínában, a latin-amerikai régió megszólítására. A Fülöp-szigeteken megvalósuló projektek origójában a jogállamiság megteremtésének támogatása állt (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 42. o.).

A KAS céljai között „a demokratikus és jogállami erők és intézmények erősítése” áll, legyen szó „Németországról, Európáról vagy a világról” (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 6. o.). A szociális piacgazdaság elveit, illetve az annak megfelelő gazdasági és társadalmi berendezkedést hazai, európai és nemzetközi fórumokon egyaránt hirdette (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 7.o.). Európai és nemzetközi együttműködései során a demokrácia közös alakítását tekintette és tekinti annak a megbízásnak és kötelességnek, amelyet a több mint száz irodából álló hálózatának teljesítenie kell. Célja szerint világszinten lép fel a demokratikus és jogállami elvek, a szociális piacgazdaság eszméi és a fejlesztéspolitikai együttműködések mellett (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 32. o.).

Megjelenés a nemzetközi intézményekben

A vizsgált alapítványok a nemzetközi intézmények széles spektrumában vettek részt. A FES szerepet vállalt az ENSZ migrációs paktuma végrehajtási folyamatainak a kidolgozásában. Támogatta a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (*International Labour Organisation*, ILO) munkáját. Az ILO 2019. júniusi genfi konferenciáján a szakszervezetekkel együtt a munkahelyi erőszak megszüntetése érdekében elfogadott konvenció kapcsán „az egyezmény és a jogegyenlőség elfogadására, illetve a diszkrimináció megszüntetésére szólították fel a latin-amerikai és az arab térségbeli kormányokat” (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020,

25. o.). Multilaterális együttműködések keretében számos elemzéssel támogatta a nemzetközi szociáldemokrata hálózatot, elsősorban olyan témákban, mint a kereskedelempolitika, a digitalizáció és a klímapolitika (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 26. o.). A globális környezeti és fejlődési problémák megoldására adható válaszok megismertetéséért az ENSZ-ben bemutatta a fenntartható fejlődési jelentését (*Spotlight Report on Sustainable Development*). A globális kormányzási (*global governance*) struktúrák előmozdításaként értékelhető, hogy „támogatta a G20 előzményének tekintett *Global Solutions Summit* rendezvényt” (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 46. o.).

A HSS olyan nemzetközi fórumon (*10. Weltkonferenz von Religions für Peace*) vett részt, amelynek központi témája a vallásszabadság nemzetközi jogi garantálásának a megteremtése volt (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 53. o.). A multilaterális együttműködés a pártalapítvány klímastratégiájának a célkijelölései körében merült fel, amelyek egybeesnek a multilaterális klímacélokkal is (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 52. o.).

A KAS a beszámolója szerint „a nemzetközi intézményekkel való szorosabb együttműködés érdekében két új irodát nyitott: Bécsben és Ottawában” (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 2. o.). Az ENSZ *Agenda 2030* programját azzal támogatta, hogy annak olyan rész céljai eléréséhez vezető utak keresésében vett részt, mint például a fenntartható városfejlődés. Ez utóbbi kihívását az egyes földrajzi régiókban megfigyelhető intenzív népességnövekedés és a városokba költözés növekvő tendenciája jelenti. A KAS álláspontja szerint a hosszú távú megoldáshoz olyan válaszokra van szükség, amelyek egyszerre alkalmasak a fenntartható városfejlődés társadalmi, környezeti és gazdasági feltételeinek a megteremtésére. Különösen lényegesnek tekintette egy „erős és cselekvőképes Európa megteremtését és a szoros transzatlanti együttműködést” (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 32. o.). Ez utóbbi hatékony megvalósításának a lehetőségét az ENSZ keretei között létrehozandó multilaterális együttműködésekben látta. A német biztonságpolitika szempontjából szintén a multilaterális összefüggések állandóságát hangsúlyozta.

Az átszövődő érdekek és az univerzális értékek támogatása

Ez olyan szempontnak tekinthető, amely mindhárom alapítvány esetében felismerhető.

A FES az emberi jogok globális érvényesítésének a fontosságát a minden évben kiosztott emberi jogi díjjal is hangsúlyozta.¹⁹ Nemzetközi irodahálózatán keresztül támogatta az emberi jogok érvényesítését, illetve a „demokratikus, szociális és jogállami rendszerek felépítését” (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 6. o.). A demokrácia és az emberi jogok megvalósítása érdekében például Líbiában, Mianmarban, Kolumbiában alakított ki együttműködéseket, illetve szervezett konferenciákat. A fenntartható fejlődést szintén kulcsfontosságú ügynek tekintette, ugyanakkor annak elsősorban a társadalmi aspektusait (például a mobilitásnak – a jobb élet és a több munkalehetőség elérésének – a kihívásait) hangsúlyozta. Saját megvallása szerint „világszinten lépett fel a béke, a biztonság és a globális kérdések multilaterális szempontú megoldása érdekében” (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 23. o.). Célja „a béke és a biztonság erősítése, a demokrácia támogatása, úgy a projektországokban, mint regionális szinten és globális összefüggésben” (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 47. o.).

A HSS szintén nagy figyelmet fordított az emberi jogok érvényesülésének a folyamataira, különösen a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadság területén (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 53. o.). Álláspontja szerint a szociális piacgazdaság megteremtése segítségül szolgálhat a globális Dél számára a társadalmi szétszakadás és a politikai polarizáció meghaladásában (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 38. o.).

A KAS a politikai képzést tekintette annak a főmódnak, amelyen keresztül nemzetközi szinten léphetett fel a béke, a szabadság és az igazságosság megteremtésének érdekében. Központi ügyként tekintett a demokrácia megerősítésére, az európai egységesülési folyamat

---

¹⁹ 2019-ben az alapítvány emberi jogi díját az afrikai származású Miriam Miranda hondurasi emberi jogi aktivista, 2020-ban pedig Zoran Zaev, Észak-Macedónia miniszterelnöke nyerte el – az utóbbi a szabad és nyílt társadalom megteremtése érdekében tett erőfeszítése miatt.

támogatására, a transzatlanti kapcsolatok elmélyítésére és a fejlesztéspolitikai együttműködésekre (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 25. o.). A fenntartható fejlődés problémáját az ENSZ *Agenda 2030* programjából fakadóan a fenntartható városfejlődés témáján keresztül közelítette meg, és támogatta a társadalmilag, környezetileg és gazdaságilag is megalapozott városfejlesztési koncepciók kidolgozását és megvalósítását (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 23. o.).

A nemzetközi tevékenység közben alkalmazott cselekvési minták

E minták szinte teljesen megegyeznek a vizsgált pártalapítványok működésében. A FES a nemzetközi tevékenysége során a több mint száz országban tevékenykedő irodái hálózatán keresztül támogatta a békés együttműködés politikáját (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 6. o.). Partnerkapcsolatot elsősorban a hozzá közel álló nemzetközi szociáldemokrata szervezetekkel, valamint a nemzeti és nemzetközi szakszervezeti mozgalmakkal alakított ki (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 47. o.). A nemzetközi jog érvényesítésének a szándéka közvetlenül nem jelent meg a dokumentumban, arra csak következtethetünk, hiszen támogatta a nemzetközi szervezetek által elfogadott normákat és azok érvényesülését.

A HSS számára az afrikai kontinens előtt álló (a népességnövekedés, az élelmiszer-ellátás, a gazdasági növekedés, az oktatási és a munkavállalási esélyek terén jelentkező) kihívások jelentették az *Entwicklungspolitische Forum* nevű rendezvény megszervezésének az aktualitását. Meghatározó hangsúlyt kaptak benne azok a fejlesztéspolitikai partneri együttműködések, amelyek magukban foglalták a vállalkozások innovációs erejének a tapasztalatokkal és a fejlesztéspolitikai forrásokkal való összehangolását (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 35. o.). A fejlesztéspolitikai együttműködései kialakításakor a normatív szempontokat elsősorban a gazdasági növekedés, a magasabb életszínvonal és a fenntartható gazdasági fejlődés jelentette. A szolidaritás kialakításának a célja az átalakítandó afrikai gazdaságok szintjén fogalmazódott meg mint olyan minőségi összetevő, amely az intézkedések középpontjában állt (*Hanns-Seidel-Stiftung*, 2020, 38. o.).

A KAS nemzetközi együttműködéseiben lényegi hangsúlyt fektetett a különböző felekkel való párbeszéd megteremtésére és lefolytatására. Kiállt „az egyéni felelősségvállalás, az igazságosság és a szolidaritás” mellett (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 6. o.). Partnerei kapcsolataiban azokat az eljárásmodokat helyezte előtérbe, amelyeket alapvetően a korrekt és nyitott vitakultúra jellemez (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 7. o.), továbbá a közösen végzett, bizalmon alapuló és innovatív tevékenységeknek adott prioritást. A nemzetközi jog érvényesítésének a támogatására lehet következtetni abból, hogy újabb irodát nyitott az ENSZ egyik székhelyűl szolgáló Bécsben.

A nemzetközi működés során alkalmazott eszközök

Ezek az eszközök szintén átfedést mutatnak a pártalapítványok tevékenységében. Ennek egyik példája a Friedrich-Ebert-Stiftung, a Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit, a Heinrich-Böll-Stiftung, a Hanns-Seidel-Stiftung és a Konrad-Adenauer-Stiftung közösen elfogadott nyilatkozata (*Gemeinsame Erklärung*) is, amelyben a tudástranszfer mint „a tudomány, a politika, az állam és a gazdaság elmélyítésének célja” jelent meg (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 64. o.).

A FES nemzetközi tevékenysége során elsődleges prioritást élvezett a konferenciák, párbeszédék és workshopok megszervezése, továbbá a különböző regionális vagy globális politikai kihívások megoldásában történő tanácsadás. Állandó feladatként jelent meg a különböző projektek (például a *The Future is Feminist*, a *Gewerkschaften im Wandel*, a *Frieden und Sicherheit in Zeiten globaler Umbrüche*) programjainak a megszervezése és lebonyolítása. Ki is dolgozott egy javaslatcsomagot (*The Other Democratic Deficit*), amelyben „megjelentek azok az eszközök, amelyekkel a demokrácia, a jogállamiság és az alapjogok megvédhetők – ezek közül néhány javaslat megjelent Frans Timmermans EU-bizottsági alelnöknek a jogállamiságot erősítő intézkedési csomagjában” (*Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2020, 47. o.).

A HSS szintén nagy hangsúlyt fektetett a párbeszéd erősítését célzó programok (*Dialog der Kulturen und Religionen*), fórumok (*Religious Freedom Forum*) megszervezésére, illetve az azokon való részvételre. A rendezvényekben egyben a különböző vélemények és álláspontok megismerésének, cseréjének, illetve közelítésének a lehetőségét is látta. A partnerországokkal kialakított kapcsolatai során tudatosan törekedett az általa birtokolt *know-how* átadására, különösen a szociális piacgazdasági rendszerek kialakítása érdekében.

A KAS tevékenységei sorában szintén megjelent a különböző fórumok, kongresszusok, workshopok és más, a párbeszédet elősegítő rendezvények megszervezése vagy az azokon való részvétel. A világban egyre növekvő városiasodás folyamatának a megértéséhez és az annak kihívásaihoz való segítségként (*Strong Cities 2030*) támogatta azt a tudástranszfert, amelynek célja a helyi politikusok és a városfejlődést kutatók eszmecseréjének (*Sustainable Mobility*) megszervezése volt. E kezdeményezésekben az alapítvány globális hálózatához tartozó azon politikusok vállaltak szerepet, akik olyan „városokat és országokat képviseltek, amelyek Németország és Európa számára a szabadság, a demokrácia és a jogállamiság támogatása szempontjából stratégiaiilag jelentősek” (*Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2020, 23. o.).

Következtetések

A német pártalapítványok az eltérő szerepeik, funkcióik és eszközként történő megjelenésük során egyszerre képesek a német civil hatalmi szerep támogatására és annak sajátos megjelenítésére. A demokratikus vagy nem demokratikus rendszerekben elért sikerük kulcsa alapvetően azokban a puha tényezőkben keresendő, amelyek által képesek a hosszú távú bizalmi kapcsolataik felépítésére és működtetésére. Továbbá fontos szerepet játszik benne az alkalmazkodási képességük: tevékenységük során figyelembe veszik a helyi sajátosságokat és adottságokat. A nemzetközi tevékenységük a német civil hatalom sajátos eszközrendszereként értelmezhető, amelyet az ideológiáikon átívelő, közös értékrendszer támogatja, és annak

nemzetközi megvalósításáért közösen is fellépnek. Ez a konszenzus a pártalapítványok civil hatalmi jellegének a kulcsa, miközben a világhálózatuk segítségével érdemben járulnak hozzá a német civil hatalom képzéséhez.

Mindezek alapján legalább négy lényeges megállapítás tehető:

1. Az államközpontú civil hatalmi megközelítéssel (Kirste és Maull, 1996) szemben a szervezetek (pártalapítványok) esetében sokkal kevésbé jelentkezik az a földrajzi, politikai lehatárolás, amely csak a demokratikus, fejlett országok kapcsán látja értelmezhetőnek a civil hatalmi szerep érvényesülésének a lehetőségét és értékelhetőségét.

2. A pártalapítványok civil hatalmi jellegében elsődleges szerepet játszanak a puha hatalmi tényezők: a puha értékorientáció (béke, demokratikus folyamatok, emberi jogok, fenntartható fejlődés, jogállamiság, szociális piacgazdaság stb.), a puha viselkedési kultúra (együttműködés, partnerség, kölcsönösség, multilateralizmus, tudástranszfer), a puha módszerek (*agenda setting*, *agenda building*) és a külügyi kultúr- és oktatáspolitikai puha eszközöként (civil szereplőként) való megjelenés.

3. A német civil hatalmi kép hiteles (vonzó) nemzetközi megjelenítéséhez döntően járul hozzá a pártalapítványok (ideológiai) pluralizmusa.

4. A nemzetközi politika civilizálásában játszott szerepük esszenciális tényezőjét jelenti a világot átölelő kapcsolatrendszerük kiépítése és ápolása.

Irodalomjegyzék

- Bartsch, Sebastian (1998). Politische Stiftungen. Grenzgänger zwischen Gesellschaft- und Staatenwelt. In Eberwein, Wolf-Dieter és Kaiser, Karl (szerk.). *Deutschland neue Aussenpolitik. 4. Institutionen und Ressourcen. Schriften des Forschungsinstituts der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik e.V. Reihe: Internationale Politik und Wirtschaft* (185–198. o.)
- Bischof Péter (2020a). A civil hatalom szerep vizsgálata a német külügyi kultúrpolitikai dokumentumok tükrében (1975–2000–2012). *Külügyi Szemle*, 19(2), 41–57.

- Bischof Péter (2020b). A német civil hatalom sajátos megjelenési formái. *Pécsi Egyetemi Archívum*. A letöltés ideje: 2021. február 24. <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/23570>.
- Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung* (2014). Akteure der bilateralen Zusammenarbeit. Politische Stiftungen. A letöltés ideje: 2020. szeptember 15. http://www.bmz.de/de/ministerium/wege/bilaterale_ez/akteure_ez/polstiftungen/index.html?follow=adword.
- Bundesverfassungsgericht* (1966). BVerfG 19.07.1966–2 BvF 1/65. A letöltés ideje: 2020. szeptember 17. <https://opinioius.de/entscheidung/1410>.
- Desiderius Erasmus Stiftung* (2019). Satzung. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://erasmus-stiftung.de/wp-content/uploads/2019/09/Satzung-DES-2019-Web.pdf>.
- Die Bundesregierung* (2012). Globalisierung gestalten–Partneschaften aufbauen–Verantwortung teilen. Konzept der Bundesregierung. A letöltés ideje: 2019. augusztus 28. <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/216964/09ff755d2f1ba268ce4ebc580da0082c/gestaltungsmaechtekonzept-dt-data.pdf>.
- Frankfurter Allgemeine Zeitung* (2020). AfD-Antrag auf staatliche Zuschüsse erfolglos. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://www.faz.net/aktuell/politik/inland/desiderius-erasmus-stiftung-afd-antrag-auf-staatliche-zuschuesse-erfolglos-16911712.html>.
- Friedrich-Ebert-Stiftung* (2011) Friedrich-Ebert-Stiftung. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://library.fes.de/pdf-files/kug/08890.pdf>.
- Friedrich-Ebert-Stiftung* (2020). Jahresbericht 2019/Perspektiven 2020. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://www.fes.de/stiftung/ueber-die-fes/jahresberichte-zahlen-fakten>.
- Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit* (2019). Die Satzung der Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. https://www.freiheit.org/sites/default/files/2019-09/2019_FNF-Satzung.pdf.
- Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit: Jahresbericht* (2019). Cover 2019. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://jahresbericht.freiheit.org/2019/cover/>.
- Gaupp, Peter (1983). *Staaten als Rollenträger. Die Rollentheorie als Analyse-Instrument von Außenpolitik und internationalen Beziehungen*. Bern: Verlag Huber Frauenfeld.

- Giddens, Anthony (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Hanns Seidel Stiftung (2018). Satzung. Hanns-Seidel-Stiftung. e.V. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. https://www.hss.de/fileadmin/user_upload/HSS/Dokumente/HSS-Satzung.
- Hanns-Seidel-Stiftung (2020). Jahresbericht 2019. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://www.hss.de/publikationen/jahresbericht-2019-publ767/>.
- Hanns-Seidel-Stiftung (é. n.). Gemeinsame Erklärung. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. https://www.hss.de/fileadmin/migration/downloads/gemeinsame_erklaerung.pdf.
- Heinrich-Böll-Stiftung (2017). Satzung der Heinrich Böll Stiftung. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://www.boell.de/de/1989/index-309.html>.
- Heinrich-Böll-Stiftung (2019). Jahresbericht 2019. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://www.boell.de/de/2020/05/20/jahresbericht-2019-der-heinrich-boell-stiftung>.
- Heisterkamp, Ulrich (2014). *Think Thanks der Parteien? Eine vergleichende Analyse der deutschen politischen Stiftungen*. Wiesbaden: Springer Verlag.
- Hockenos, Paul (2016) *The Dawn of Pax Germanica*. *foreignpolicy.com*. A letöltés ideje: 2019. december 23. <https://foreignpolicy.com/2016/11/14/the-dawn-of-pax-germanica-angela-merkel-donald-trump/>.
- Holsti, Kalevi J. (1970). National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy. *International Studies Quarterly*, 14(3), 233–309. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://www.jstor.org/stable/3013584?refreqid=excelsior%3A2dc2623188325c65beld21fcc072bf96&seq=1>.
- Jönsson, Christer (1984). *Superpower: Comparing American and Soviet Foreign Policy*. London: F. Pinter.
- Katzenstein, Peter J. (szerk.) (1997). *Tamed Power: Germany in Europe*. Ithaca, NY és London: Cornell University Press.
- Korte, Karl-Rudolf (2003). Information und Entscheidung: die Rolle von Machtmaklern im Entscheidungsprozess von Spitzenakteuren. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 53 (43), 32–38.
- Kirste, Knut és Maull, Hanns W. (1996). Zivilmacht und Rollentheorie. *Zeitschrift für Internationale Beziehungen*, 3(2), 283–312. A letöltés ideje: 2019. június 27. https://www.zib.nomos.de/fileadmin/zib/doc/ZIB_2_1996.pdf.

- Konrad-Adenauer-Stiftung* (2018). Satzung in der Fassung vom 6. Juli 2018. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://www.kas.de/de/satzung>.
- Konrad-Adenauer-Stiftung* (2020). Jahresbericht 2019. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://www.kas.de/hu/einzeltitel/-/content/jahresbericht-2019>.
- Mohr, Alexander (2010). *The German Political Foundations as Actors in Democracy Assistance*. Boca Raton, FL: Universal-Publisher.
- Nuscheler, Franz (1993). Denkfabriken und diplomatischen Hilfstruppen. Die Politischen Stiftungen der Parteien und ihre Auslandsarbeit. In Weirich, Dieter (szerk.). *Auftrag Deutschland. Nach der Einheit: unser Land der Welt vermitteln* (223–240. o.)
- Nye, Jr. Joseph S. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*, (80), 153–171.
- Nye, Jr. Joseph S. (2002). *The Paradox of American Power. Why the World's Only Superpower Can't Got It Alone*. Oxford: Oxford University Press.
- Nye, Jr. Joseph S. (2004). *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. New York, NY: Public Affairs.
- Pascher, Ute (2002). *Die deutschen parteinahen politischen Stiftungen. Hybride Organisationen in der Globalisierung*. Berlin: Logos Verlag.
- Pinto-Duschinsky, Michael (1991). Foreign Political Aid: the German Political Foundations and Their US Counterparts. *International Affairs*, (67) 1, 33–63. Elektronikusán elérhető: <https://doi.org/10.2307/2621218>. Idézi: Renvert, Nicole (2014). *Machtmakler in schwierigen Zeiten? Die Rolle der deutschen politischen Stiftungen in den transatlantischen Beziehungen*. Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag Trier.
- Pogorelskaja, Svetlana W. (1997). *Die politischen Stiftungen in der deutschen Außenpolitik. Überlegungen am Beispiel der Tätigkeit der Konrad-Adenauer-Stiftung und der Hanns-Seidel-Stiftung in der Gemeinschaft der Unabhängigen Staaten und in den baltischen Staaten*. Bonn: Holos Verlag.
- Pogorelskaja, Svetlana W. (2009). *Frei von Zwängen der Tagespolitik. Die deutschen politischen Stiftungen in Ausland*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH Internationaler Verlag der Wissenschaften.
- Renvert, Nicole (2014). *Machtmakler in schwierigen Zeiten? Die Rolle der deutschen politischen Stiftungen in den transatlantischen Beziehungen*. Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag Trier.
- Rosa-Luxemburg-Stiftung* (2019). Satzung. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/stiftung/RLS_Satzung.pdf.

- Rosa-Luxemburg-Stiftung* (2020). Jahresbericht 2019. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://www.rosalux.de/publikation/id/42423/jahresbericht-2019?cHash=2ba0a7ae68ade701c70885dfd9ea80a8>.
- t-online.de* (2019). Bericht: Söder baut Hanns-Seidel-Stiftung um. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. https://www.t-online.de/region/id_85485826/bericht-soeder-baut-hanns-seidel-stiftung-um.html.
- Von Vieregge, Henning (1977). *Parteistiftungen. Zur Rolle der Konrad-Adenauer-, Friedrich-Ebert-, Friedrich-Naumann und Hanns-Seidel-Stiftung in politischen System der Bundesrepublik Deutschland*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Watson, Alan (1976). *Die politischen Stiftungen in Westdeutschland*. London–Bonn–Bad Godesberg: Anglo–German Foundation for the Study of Industrial Society.
- Wendt, Alexander E. (1987). The Agent–Structure Problem in International Relations Theory. *International Organization*, 41(3), 335–370. A letöltés ideje: 2020. szeptember 18. <https://www.jstor.org/stable/2706749?seq=1>.